

SOBRE L'ALCIÓ I EL SEU MITE

Miquel RAYÓ I FERRER

Sobre l'*alcio*, paraula usada en obres literàries per referir-se a l'arner, puc resumir el que he trobat en algun dels textos de que dispòs a ca-nostra:

Robert GRAVES, a *Los mitos griegos* (1) ens conta la història d'Alcione, filla d'Eolo, la qual es va casar amb Ceice. Els dos foren sembla que molt feliços, fins el punt de gosar de dir-se Alcione a si mateixa Hera, i a Ceice, Zeus. Podem pensar que això els va saber greu als Hera i Zeus de veritat, i en un viatge que Ceice feu per mar, els déus l'anegaren com a càstig per la seva sobèrbia. Quan Alcione ho va saber, enfollí i es llençà a la mar. "Qualque déu compassiu", ens diu GRAVES i ho tradueix textualment, "els transformà a ambdós en arners". Hi ha qui diu que Alcione es tornà una gavina, un ocell consagrat antigament a la deesa de la mar, Afrodita.

GRAVES segueix i ens dóna peu per a una de les més conegudes llegendes/mites amb un ocell com a protagonista: segons el que s'ha dit, "la femella de l'alcio duu el seu mascle mort amb grans laments al seu enterrament, i després construeix un niu molt compacte amb espines de l'ortiga de mar (sic), el llença a la mar, pon els ous en el niu i cria els pollets. Fa tot això en els dies de l'Alció, o sigui, els set que precedeixen el solstici hivernal, i els set que el segueixen, mentre Eolo prohibeix als seus vents que agitin les aigües".

GRAVES rebutja, com és bo de suposar, que un ocell faci niu en les aigües; però, tot d'una cerca una relació mitològica i la troba en el "naixement del nou rei sagrat en el solstici d'hivern, després que la reina, que representa a la seva mare, la deesa Lluna, ha menat el cadàver del rei vell a una illa sepulcral".

Segueix GRAVES: "Plini, que descriu detalladament el suposat niu de l'alcio -pel que sembla el zoòfit nomenat *halcyoneum* per LINNEO -informa que l'alcio es veu poques vegades, només en els solsticis i quan les Cabrelles es ponen. Això prova que va esser originalment una manifestació de la deesa Lluna". És GRAVES qui parla.

Esmenta el mateix autor una altra Alcione, considerada pels navegants eolis com a protectora en maltempsades i en zones d'esculls. I diu textualment: "a l'alcio encara se li atribueix el poder màgic d'apaivagar les tempestes; i el seu cos, quan estava sec, s'usava com a talismà contra els rajos de Zeus ... El Mediterrani té tendència a la calma en el solstici d'hivern". I en una altra banda explica que "un dels títols de les sacerdotesses del temple d'Afrodita era el d'*Alcione*, la reina que desvia les tormentes, i els alcions o arners, que estaven consagrats a ella, presagien les calmes" (2). A això afegeix que "els alcions eren missatgers de la deesa de la mar" (3), i que un d'ells es va posar sobre el cap de Jasó, l'argonauta, per a fer-li un pronòstic favorable en una de les seves aventures ...

Aquest mite ha de considerar-se clàssic perquè figura en molts de llibres d'Història Natural antics. Un dels més coneguts és el de Claudi ELIÀ, en el que

es diu, dels alcions o arners: “Mentre l’alcíó cova a la mar, aquesta roman asserenada i els vents en amigable calma. Pon els ous a mig hivern, i no obstant, el cel està serè i anuncia bon temps, i és precisament en aquesta estació de l’any quan hom disfruta dels ‘dies alciónis’” (4) (hem traduït textualment).

Sobre la qualitat d’aquests dies, el DCVB ens en dóna notícia cabal: són “els quinze immediats al solstici d’hivern, en els quals diuen que l’alcíó cova sos ous i són dies de completa calma a la mar”. (Té res a veure això, ens podem demanar, amb les “calmes de gener”, tan preuades pels pescadors de volantí?).

Aquest ELIÀ ens diu que allò que transporta l’arner sobre les espatlles són els *cérilos* (posam el nom en castellà, perquè és espècie no identificada en la versió castellana que utilitzo) (5). Més envant, ELIÀ ens descriu el niu i com la femella de l’arner el compon amb espines del peix “agulla”, i com aquest niu - en el qual cova sobre les ones- és absolutament impermeable, a més d’esser resistent a qualsevol violació per la força o amb instruments (6).

Sobre la pedra “alcionio”

Un lapidari castellà, Gaspar DE MORALES, astròleg, apotecari i estudiós de Filosofia i Teologia del segle XVI, ens informa en canvi del mineral o pedra *alcionio* (7), i de les seves castes. Aquesta pedra, ens diu, es dóna en cinc varietats que van des d’una que és “*maziza, y acerva al gusto, y al parecer semejante a la espongia, y es algun fétida*”, fins a una que és “*purpúrea y a modo de gusanillo*”.

Les seves virtuts, que depenen de la varietat que hom usi, són diverses: serveixen a les dones per a netejar-se el rostre, per llevar-se taques o senyals; ajuda els qui tenen pedres en la bufeta; cremada i aplicada amb vi, serveix per sanar els qui tenen ronya al cap; “*la quinta especie tiene facultad de hacer blancos los dientes, y mezclada con sal suele entrar en algunos ungüentos, para modificar, y arrancar los pelos ...*”.

L’autor, intrigat pel nom de la pedra en qüestió, divaga després sobre l’ocell alcíó, usant de diverses fonts, tant dels Sants Pares de l’Església en els seus sermons, com de les obres clàssiques d’Història Natural; així mescla argumentacions de Sant Ambròs, Plini, Sant Basili, Plutarc, Aristòtil, Pelbart de Temesbar, ...

En resum ve a dir que l’alcíó fa un niu resistent als embats de la mar i a cops i violacions, que s’alimenta de peixos, que pon quatre o cinc ous, i que “*comienza a parir a los quatro meses de su edad*” però encuriosit per un incipient esperit científic-crític, pregunta “*Mas veamos aora, en medio del invierno es el tiempo más peligroso del mar, a causa de sus olas, e impetus furiosos, es possible, que en este tiempo se ponga esta avezilla a criar?*”.

La resposta ens és coneguda i ens és donada en un to didàctic-pietós admirable: “*Hace su nido de tal suerte, que no se puede henchir de agua, aunque la furia del mar es tan grande, que en semejantes tiempos suele bolcar los navíos y otras muchas diferencias de baxeles: mas como la misericordia de Dios es tanta, que para mostrar mas su misericordia y grandeza, como señor del mar*

y de todo lo criado, manda al mar, que por espacio de catorze dias, (conviene a saber, siete en que esta ave calienta los huevos, y otros siete en que los cria, hasta que pueden volar) no alterasse, ni levantasse sus olas ... tienen los marineros estos dias y los llaman alcionios, y tienen prendas de esta avezilla, que por todo este espacio que ella estuviera criando sus hijuelos, los asegura de tormenta: y pasado este término, ay revolución en el mar mas y menos, segun el movimiento del ayre”.

De Sant Ambròs i Sant Basili ens comenta, però, que creuen que l'arner fa el niu en les arenes ...

Finalment, Gaspar DE MORALES arriba a la conclusió que la pedra rep el nom d'*alcionio*, perquè les pedres “alcionies” es troben en les voreres de la mar i quan hom les troba sol esser en el temps que l'arner o alcio cria els seus polls en el seu niu mariner ...

Des d'aquí podríem passar a parlar de les aus que tenen alguna relació amb pedres màgiques, prodigioses o curatives, com són el corb, l'oronella, l'àguila... Però, potser serà objecte d'una altra nota en un proper Anuari.

Bibliografia

1. “Los mitos griegos”. Alianza Editorial. Madrid, 1985. Vol. 1, pp. 201-204.
2. Op. cit. Vol. 2, p. 366.
3. Op. cit. Vol. 2, pp. 284 i 286.
4. “Historia de los animales”. Editorial Gredos. Madrid, 1984. p. 93.
5. Op. cit. p. 318.
6. Op. cit. Vol. 2, pp. 19-20.
7. GASPARD DE MORALES. “De las virtudes y propiedades maravillosas de las piedras preciosas”. Editorial Nacional. Madrid, 1977. pp. 389-393.